

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.08.2020, sp. zn. 24 Cdo 785/2020, ECLI:CZ:NS:2020:24.CDO.785.2020.1

Číslo: 31/2021

Právní věta: V situaci, kdy tomu, kdo se postaral o pohřeb zůstavitele, nelze majetek bez hodnoty nebo majetek nepatrné hodnoty pro jeho nesouhlas vydat a bylo by v zásadě na místě projednání pozůstalosti, lze uvážit, zda by náklady státu a náklady účastníků řízení vzniklé se zjišťováním dědiců a s vlastním projednáním pozůstalosti nebyly výrazně nepřiměřené hodnotě a charakteru zůstavitelem zanechaného majetku. Případný závěr o výrazném nepoměru mezi majetkem, který by měl být projednán, a finanční a časovou náročností dalšího řízení o pozůstalosti, může vést k aplikaci ustanovení § 154 z.ř.s., přičemž tím, komu bude majetek bez hodnoty nebo majetek nepatrné hodnoty vydán, může být i stát.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.08.2020

Spisová značka: 24 Cdo 785/2020

Číslo rozhodnutí: 31

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Pozůstalost (o. z.), Stát, Zastavení řízení

Předpisy: § 154 předpisu č. 292/2013Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl dovolání České republiky - Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 26. 11. 2019, sp. zn. 10 Co 324/2019.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Řízení o pozůstalosti po V. H., zemřelém dne 2. 12. 2018 (dále jen „zůstavitel“), bylo zahájeno usnesením Okresního soudu v Ostravě ze dne 20. 12. 2018, č. j. 99 D 3423/2018-3; provedením úkonů v řízení byla pověřena Mgr. H. P., notářka se sídlem v O.

2. Při předběžném šetření bylo zjištěno, že zůstavitel byl svobodný, bezdětný, rodiče již zemřeli, žil se sestrou J. P., která se postarala o pohřeb. Zůstavitel zanechal jen majetek nepatrné hodnoty a dluhy ve výši 226.797,36 Kč. J. P. do protokolu soudu ze dne 30. 1. 2019 uvedla, že nesouhlasí s tím, aby jí v případě, že řízení o pozůstalosti bude zastaveno podle § 154 z. ř. s., byl vydán majetek nepatrné hodnoty, a dále, že „rovněž po poučení dědictví odmítá a prohlašuje, že nemá potomky“.

3. Okresní soud v Ostravě usnesením ze dne 13. 5. 2019, č. j. 99 D 3423/2018-40, rozhodl, že České republice – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových se vydává tento majetek: „práva a povinnosti majitele běžného korunového účtu u M., a. s., ve výši 15 Kč, práva a povinnosti majitele nízkozůstatkové vkladní knížky číslo 1, u Č., a. s., ve výši 13,61 Kč, přeplatek za odběr zemního plynu dle faktury u I., s. r. o., ve výši 2.116,29 Kč, přeplatek za odběr zemního plynu u I, s. r. o., ve výši 450 Kč, bezcenné bytové zařízení do dvou pokojů a bezcenné osobní věci zůstavitele“ (výrok I.), že se řízení zastavuje (výrok II.), a určil odměnu a náhradu hotových výdajů notářky Mgr. H. P. za provedení úkonů v řízení o pozůstalosti (výrok III.).

4. K odvolání České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 26. 11. 2019, č. j. 10 Co 324/2019-55, usnesení okresního soudu potvrdil a rozhodl, že Česká republika nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. K odvolací námitce, že postup podle ustanovení § 154 z. ř. s. je možný pouze při vydání nepatrného majetku zůstavitele vypraviteli pohřbu, pokud s tím vypravitel pohřbu souhlasí, odvolací soud uvedl, že „je v dané věci vysoce pravděpodobné, že v konečném důsledku to bude vždy stát, kdo nabude uvedený majetek nepatrné hodnoty (s ohledem na danou procesní situaci), bylo by proto neekonomické nadále uvedené řízení o pozůstalosti vést“, a že „když zákon na uvedenou skutkovou situaci nepamatuje konkrétním zákonným ustanovením, bylo namísto s ohledem na všechny okolnosti dané věci analogicky postupovat jako v situaci předpokládané ust. § 154 z. ř. s.“.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

5. Proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 26. 11. 2019, č. j. 10 Co 324/2019-55, podala Česká republika – Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových dovolání, jehož přípustnost spatřuje ve skutečnosti, že jde o otázku, která nebyla dosud v praxi dovolacího soudu řešena, a to, „zda je možné analogicky v rámci pozůstalostního řízení ve vztahu k České republice aplikovat ustanovení § 154 zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“), tj. vydat majetek nepatrné hodnoty České republice a řízení zastavit, a to i s ohledem na skutečnost, kdy Česká republika s vydáním majetku nepatrné hodnoty nevyslovila souhlas“. Dovolacím důvodem je nesprávné právní posouzení. Dovolatelka má za to, že aplikace ustanovení § 154 z. ř. s. ve vztahu ke státu nemá oporu v současné právní úpravě, která umožňuje nabytí majetku zůstavitele státem pouze v případě, že je závětním dědicem, nebo mu dědictví připadne jako odúmrtí podle § 1634 odst. 1 občanského zákoníku, anebo podle § 237 z. ř. s. v rámci likvidace dědictví jako majetek zůstavitele, který se nepodařilo zpeněžit. Zastavení řízení podle § 154 z. ř. s. je možné pouze v případě, že zůstavitel zanechal jen majetek bez hodnoty nebo majetek nepatrné hodnoty, že je znám vypravitel pohřbu a vyslovil s vydáním tohoto majetku souhlas. Proto navrhuje, aby dovolací soud zrušil usnesení odvolacího soudu i usnesení soudu prvního stupně a věc vrátil Okresnímu soudu v Ostravě k dalšímu řízení.

III.

Přípustnost dovolání

6. Nejvyšší soud České republiky, jako soud dovolací, po zjištění, že dovolání bylo podáno účastníkem řízení, o jehož právech a povinnostech bylo rozhodováno (srov. § 6 odst. 1 z. ř. s.), ve lhůtě stanovené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., se nejprve zabýval tím, zda je dovolání přípustné.

7. Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka

posouzena jinak (§ 237 o. s. ř.).

8. V projednávané věci bylo pro rozhodnutí soudů významné, zda lze o majetku zůstavitele nepatrné hodnoty, s jehož převzetím nesouhlasila J. P., která se postarala o pohřeb zůstavitele, rozhodnout, že připadá státu podle ustanovení § 154 z. ř. s. Vzhledem k tomu, že tato právní otázka nebyla od účinnosti zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen z. ř. s.), dosud v rozhodovací praxi dovolacího soudu řešena, dospěl Nejvyšší soud České republiky k závěru, že dovolání České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových proti usnesení odvolacího soudu je podle ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné.

IV.

Důvodnost dovolání

9. Po přezkoumání dovoláním napadeného usnesení odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř. podle důvodu vymezeného v dovolání, které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.), dospěl Nejvyšší soud České republiky k závěru, že dovolání není opodstatněné.

10. Zanechal-li zůstavitel majetek bez hodnoty nebo jen majetek nepatrné hodnoty, soud usnesením vydá zůstavitelův majetek tomu, kdo se postaral o pohřeb, jestliže s nabytím tohoto majetku vyslovil souhlas, a současně řízení zastaví; to neplatí o takovém majetku zůstavitele, o němž zákon stanoví, že k němu nabývají vlastnické právo jiné osoby (§ 154 odst. 1 z. ř. s.).

11. Nebylo-li řízení zastaveno podle § 153 nebo 154, soud usnesením vyrozumí každého, o němž lze mít podle dosavadních výsledků řízení za to, že je zůstavitelovým dědicem, o jeho dědickém právu a poučí ho o tom, že může dědictví odmítnout, a jaké jsou náležitosti a následky odmítnutí dědictví (§ 164 odst. 1 věta první o. s. ř.).

12. Smyslem a účelem projednání pozůstalosti (tak jak vyplývá z právní úpravy dědického práva obsažené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále jen „o. z.“), v soudním řízení podle ustanovení z. ř. s. (§ 98 a násl.) je zjištění dědiců zůstavitele, zjištění aktiv a pasiv patřících do pozůstalosti a vydání rozhodnutí, kterým soud deklaruje (popř. autoritativně rozhoduje) nové právní poměry po smrti zůstavitele. Vedle smrti zůstavitele je základním předpokladem dědění existence majetku tvořícího pozůstalost.

13. Výjimku z projednání pozůstalosti, tedy i potřeby zjišťování dědiců zůstavitele, tvoří případy, kdy zůstavitel sice majetek zanechal, ale jde o majetek bez hodnoty nebo majetek, jehož hodnota je nepatrná. Tato výjimka, upravená v ustanovení § 154 z. ř. s., umožňuje, aby byl takový majetek vydán tomu, kdo se postaral o pohřeb zůstavitele, na úhradu nákladů, které v souvislosti s pohřbem vynaložil, a řízení o pozůstalosti bylo zastaveno. Postup podle ustanovení § 154 z. ř. s. však nemůže být uplatněn, pokud s převzetím takového majetku obstaravatel pohřbu nesouhlasí. Jak uvedl Ústavní soud v nálezu ze dne 22. 5. 2018, sp. zn. [II. ÚS 550/18](#), požadovat úhradu nákladů spojených s pohřbem představuje právo a nikoliv povinnost toho, kdo se postaral o pohřeb.

14. Další postup v řízení o pozůstalosti, pokud zůstavitel zanechal jen majetek bez hodnoty nebo majetek nepatrné hodnoty a obstaravatel pohřbu s jeho převzetím nesouhlasí, zákon výslovně neupravuje. Proto by bylo v zásadě na místě pokračování v řízení (zahájeného na základě oznámení matričního úřadu o smrti fyzické osoby) „klasickým“ projednáním pozůstalosti. Lze však také uvážit, zda náklady státu (soudu, u kterého řízení probíhá), vzniklé v souvislosti se zjišťováním dědiců (na základě dědické smlouvy, ze závěti nebo ze zákona – případně podle všech šesti tříd dědiců) a s vlastním projednáním pozůstalosti (tj. především náklady na vyrozumívání o dědickém právu, doručování předvolání k jednání a rozhodnutí soudu účastníkům), a také náklady účastníků řízení nejsou výrazně nepřiměřené hodnotě a charakteru zůstavitelem zanechaného majetku bez hodnoty

nebo majetku nepatrné hodnoty. Takové posouzení nepochybně závisí na okolnostech konkrétního případu. Případný závěr o výrazném nepoměru mezi majetkem, který by měl být projednán, a finanční i časovou náročností dalšího řízení o pozůstalosti (zejména je-li již na základě výsledků předběžného šetření zřejmé, že jde o pozůstalost značně předluženou, a nelze tak předpokládat ani částečné uspokojení věřitelů), by pak mohl vést k aplikaci ustanovení § 154 z. ř. s. i v situaci, kdy tomu, kdo se postaral o pohřeb zůstavitele, nelze majetek bez hodnoty nebo majetek nepatrné hodnoty pro jeho nesouhlas vydat, předpoklady pro zastavení řízení však jsou. Nelze-li majetek vydat vypraviteli pohřbu ani dědicům, může být nabývajícím subjektem i stát, a to proto, že tu není nikdo jiný, komu by bylo možné majetek vydat (jako je tomu např. i v případě odúmrti podle ust. § 1634 o. z. nebo v případě připadnutí majetku, který se nepodařilo zpeněžit při likvidaci dědictví podle ust. § 237 z. ř. s., pokud se pozůstalost projednává). Z toho pak logicky vyplývá, že je zcela bezpředmětné vyžadovat souhlas státu s takovým postupem.

15. V projednávané věci odvolací soud na základě zjištěného skutkového stavu věci (který přezkumu dovolacím soudem nepodléhá, jak vyplývá z ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř.) vyslovil, že na tuto skutkovou situaci zákon nepamatuje a že okolnosti dané věci umožňují analogický postup podle ustanovení § 154 z. ř. s. Vzal přitom v úvahu především výši a rozsah zůstavitelem zanechaného majetku a výši přihlášených dluhů zůstavitele, což představuje uvážení ve výše uvedeném smyslu pro možnost výjimečné aplikace ustanovení § 154 z. ř. s.

16. Protože je dovoláním napadené usnesení odvolacího soudu z hlediska uplatněných dovolacích důvodů správné a nebyly zjištěny žádné vady, které by mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, dovolací soud dovolání České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových podle ustanovení § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. zamítl.